

ՄԻ ՔԱՆԻ ՆԿԱՏԱՌՈՒՄ*

«Պատմաբանասիրական հանդեսի» այս տարվա առաջին համարում (էջ 237–241) լույս է տեսել ճանաչված թուվանյանագետ, բ. գ. դ. Սուսաննա Հովհաննիսյանի գրախոսականը «Հովհաննես Թումանյան. Նորահայտ փաստաթղթեր» ժողովածուի մասին: Այն կազմել է պ. գ. թ., դոցենտ Հ. Սուքիասյանը և 2019 թ. հրատարակել է ԳԱԱ պատմության ինստիտուտը: Ի թիվս այլ վավերագրերի, գրախոսականում հատկապես ընդգծվել է Հովհ. Թումանյանի երկու ելույթը Հայոց ազգային խորհրդի (ՀԱԽ-ի) 1918 թ. մարտի 30-ի նիստում: Ընթերցողը տեղեկացվել է, որ այդ ուշագրավ ելույթները «վրիպել են նույնիսկ նրա տարեգրությունը կազմողների հայացքից» (էջ 238): Այնուհետև, այլ նյութերի շարքում առանձնացվել են «Ալեքսանդրապոլում 1918 թ. ապրիլի 8-ի հայ դեկավար գործիչների արտակարգ խորհրդակցության, ՀԱԽ-ի ... հուլիսի 6-ի նիստերի ... արձանագրությունները» (էջ 238):

Այդ ամենով հանդերձ, Ս. Հովհաննիսյանի դրական գնահատականն ու Հովհ. Թումանյանի ելույթների վրա կատարած շեշտադրումը չի ներառում իմ խնդրո առարկա վավերագրերը հայտնաբերած, ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, պ. գ. դ. Գայանե Մախմուրյանի անունը, ով այդ փաստաթղթերը հրատարակել է 2014 թ. «Պատմաբանասիրական հանդեսի» երրորդ համարում: Ընթերցողը թյուր տպավորություն է ստանում, թե տվյալ գիտական նվաճումը պատկանում է ժողովածուն կազմողին: Վերջինս ժողովածուում համապատասխան վավերագրերի տակ, պետք է նշեր դրանք առաջին անգամ հրատարակած պատմաբանի անուն-ազգանունը, սակայն դրա փոխարեն նշել է «Պատմաբանասիրական հանդես», 2014, № 3, ուստի և նպաստել է անցանկալի շփոթություն: Ժողովածուի կազմողն ու գրախոսության հեղինակը չեն գիտակցել այդ կերպ իրենց մոտեցման սխալ լինելը և այն հանգամանքը, որ մոլորության մեջ են գցել ընթերցող հանրությանը:

Հավելեմ, որ գրախոսվող ժողովածուում ներկայացվել է ՀԱԽ-ի հունիսի 24-ի նիստը՝ ըստ դրա ձեռագիր սղագրության: Հայաստանի ազգային արխիվի Փոնդ 222, ց. 1, գ. 120-ում պահվող ձեռագիրը պարունակում է նիստի մասնակիցների անուն-ազգանունների սկզբնատառերը միայն: Դրանում «Հ. Թ.» նշումներն Ամենայն հայոց բանաստեղծի հետ նույնականացման որևէ հնարավորություն չեն տալիս: Միայն «Պատմաբանասիրականում» մեքենագիր օրինակից մեր հրատարակած արձանագրություններն են պարունակում բանաստեղծի անուն-ազգանունն ամբողջությամբ՝ անկասկած, վկայելով նրա գործունեության մասին:

Նաև Ալեքսանդրապոլի արտակարգ խորհրդակցության 1918 թ. ապրիլի 8-ի երկու նիստերը ժողովածուում միացվել են որպես մեկ միջոցառում, ապա սղագրությունը ներկայացվել է լրացուցիչ համարակալմամբ, թեև պարզապես կրկնում է վերևում ներկայացվածը:

Գտնում ենք, որ գիտական տարրական բարեխղճությունը պահանջում

* Ներկայացվել է 06. VII. 2020 թ., ընդունվել է տպագրության 07. VII. 2020 թ.:

է հետազոտողից լինել ուշադիր և մոռացութեան չտալ արդեն կատարված աշխատանքն ու նրա հեղինակին:

ԳԱՅԱՆԵ ՄԱԽՄՈՒՐՅԱՆ

Պ. գ. դ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նորագույն պատմության բաժնի առաջատար գիտաշխատող: Գիտական հետաքրքրությունները՝ Հայկական հարց, Հայոց ցեղասպանություն, Մեծ տերությունների քաղաքականությունը Հայաստանի Հանրապետության նկատմամբ 1918–1920 թթ., 1988–1994 թթ. Ղարաբաղյան շարժում, բարեփոխումների խնդիրներն արդի Հայաստանում: Հեղինակ է 6 գրքի, փաստաթղթերի ժողովածուի և ավելի քան 60 հոդվածի: ggmakhm@hotmail.com
http://gmakhmourian.research.sci.am

ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄ

Ի պատասխան պ. գ. դ. Գայանե Մախմուրյանի նկատառումների՝ հավաստում ենք, որ որևէ հետազոտողի կատարած աշխատանք մոռացութեան տալու նպատակ չենք ունեցել:

«Հովհաննես Թումանյան. Նորահայտ փաստաթղթեր» ժողովածուն հրատարակության պատրաստելիս մեզ համար ուղենշային են եղել 1992 թ. պրոֆ. Վարդգես Միքայելյանի և 2000 թ. ակադեմիկոս Գալուստ Գալոյանի ու պրոֆ. Վլադիմիր Ղազախեցյանի խմբագրությամբ հրատարակված փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածուները: Դրանցում վերատպված փաստաթղթերի դեպքում նշված է ամսագրի անվանումը, տարեթիվը, համարը, էջը [«Нагорный Карабах в 1918–1923 гг.», составители: В. Акопян, О. Баликян, А. Вирабян, В. Микаелян, В. Эвоян, с. 23, 60, 340, 543, 575, 610 և այլն, «Հայաստանի Հանրապետությունը 1918–1920 թթ. (քաղաքական պատմություն)», կազմողներ՝ Գ. Գալոյան, Վ. Ղազախեցյան, Վ. Մելիքյան, Ս. Միրզոյան, Ա. Վիրաբյան, էջ 234, 249, 278, 307 և այլն]: Այս սկզբունքը կիրառել ենք նաև մենք՝ ժողովածուի առաջաբանում (էջ 5) հավելյալ անվանական նշելով նախորդ հրատարակումների հեղինակների (այդ թվում՝ Գ. Մախմուրյանի) անունները: Մեզ համար հավասարապես ընդունելի է նաև նախկինում գիտական պարբերականներում տպագրված փաստաթղթերի վերատպման դեպքում յուրաքանչյուր փաստաթղթի վերջում նախորդ հրատարակողի անվան հիշատակումը: Ուստի Գ. Մախմուրյանին շնորհակալություն ենք հայտնում այս հարցի վերաբերյալ ուշադրություն հրավիրելու համար:

Ի դեպ, Հայոց ազգային խորհրդի նիստերի արձանագրություններն ուսումնասիրել ենք 2008–2009 թթ., դրանցից շուրջ երկու տասնյակը ամբողջությամբ կամ մասամբ 2009 թ. հրատարակել «Հայաստանի անկախության հռչակումը և իշխանության կենտրոնական մարմինների ձևավորումը (1918 թ. մայիս–հուլիս), փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու»-ում:

ՀԱՄՈ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ